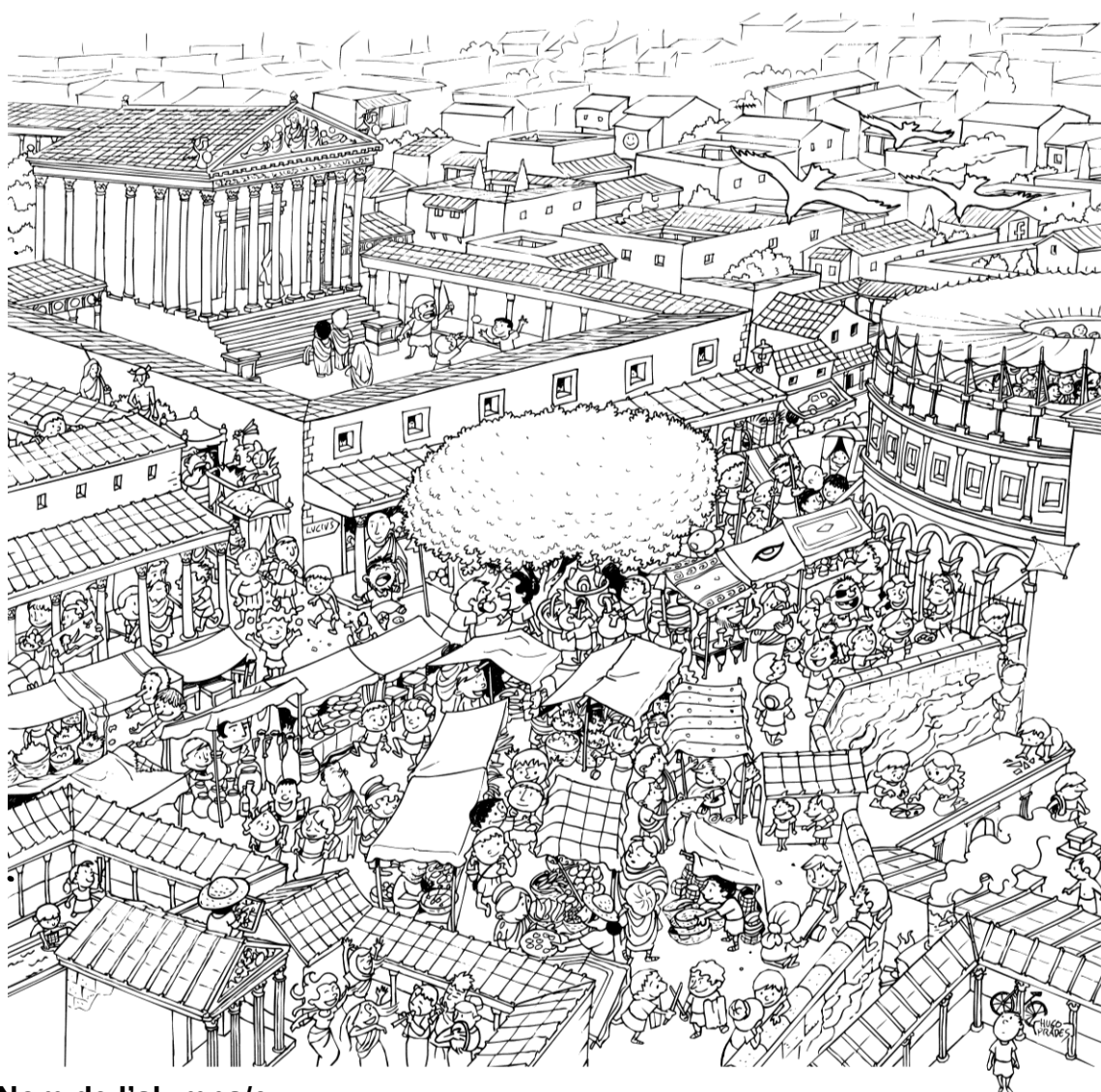


CDA DE LA CIUTAT DE TARRAGONA

Juguem com jugaven les nenes i els nens de
Tàrraco
XXa edició . Any 2018

QUADERN DE TREBALL PREVI PER A L'ALUMNAT

- GUIA DIDÀCTICA -



Nom de l'alumna/e: _____

Autor/es: Marta Panadès , Marta Segura, Laia Torrealba i Montserrat Cebrián

Dibuixant: Hugo Prades **Edició:** març 2018.

Edita: CdA de la ciutat de Tarragona

0. ÍNDEX

1. Introducció	2
2. Continguts	3
3. Objectius	3
4. Materials necessaris	4
5. Vocabulari clau	4
6. Informació sobre els jocs romans	4
7. Informació sobre el Teatre Romà	7
8. Informació sobre el Fòrum de la colònia	8
9. Informació sobre les termes	9
10. Solucionari	10
11. Orientacions didàctiques.....	10

1. INTRODUCCIÓ

Un any més presentem el cartell de la Jornada, *Juguem com jugaven les nenes i els nens romans de Tàrraco*, el qual us ofereix una doble oportunitat:

- **Com a material didàctic**, mitjançant la proposta següent, i que es pot realitzar abans i/o després de la Jornada.
- **Com a joc per al concurs**, que a partir d'enguany podeu fer a l'aula. No es farà més dins la presentació de la jornada per tal d'agilitzar-la i així poder dedicar més temps a l'estona de joc. Es tracta de fer un sorteig entre les butlletes retallades de la part inferior del cartell on l'alumnat haurà escrit el nom dels jocs (21) i els anacronismes (11) que hi figuren. El regal per al guanyador és una medalla amb la imatge del temple d'August (N'hi ha una per grup a la bossa repartida als SSTT).

En aquesta ocasió, hem escollit també com a tema alguns dels jocs romans que coneixeran més de prop i directament a la Jornada, situats, al dibuix, als voltants del Fòrum de la Colònia i el Teatre Romà.

Enguany, a més, l'il·lustrador ens proposa trobar anacronismes dins la recreació d'una jornada quotidiana a la Tàrraco romana.

Aquesta guia didàctica conté vocabulari clau, elements de programació, informació sobre el Teatre Romà, el Fòrum de la Colònia i les termes. El quadern d'activitats i el solucionari són documents que teniu per separat.

2. CONTINGUTS

1. El joc i les joguines romanes.
2. Els tipus de jocs.
3. El Fòrum Local.
4. El Teatre Romà.
5. Les termes romanes.

3. OBJECTIUS

1. Mostrar a l'alumnat l'època romana, de manera lúdica i vivencial.
2. Conèixer alguns aspectes de la vida quotidiana.
3. Reconèixer les semblances i les diferències entre el passat i el present.
4. Entendre la importància de les fonts primàries com a base del coneixement històric.
5. Analitzar i extreure conclusions bàsiques.
6. Relacionar els jocs romans amb els actuals, mostrant-ne els canvis i les pervivències.
7. Respectar i valorar el patrimoni historicoartístic.
8. Conèixer de forma bàsica les funcions del fòrum local.
9. Descobrir la importància del Teatre Romà de Tàrraco.

4. MATERIALS NECESSARIS

- El cartell (lliurat a l'alumnat. Dins la bossa lliurada als SSTT).
- La proposta d'activitats que es troba penjada a la nostra pàgina web:
<http://cdataragona.net/tarraco-viva/tarraco-viva-18/>
- Les activitats on-line que oferim a aquesta pàgina de la web:
<http://cdataragona.net/activitatsactivities/activitats-interactiveactivitats-interactive/tarraco-a-lepoca-romana/>

5. VOCABULARI CLAU

Anacronisme, amagatall, Llatí, cércol, malabars, puzzle d'Arquímedes, baldufa, xanques, àmfora, lúdica, econòmic, social, comercial, polític, basílica, jutjat, déus, termes, caritat, tabes, túnica, toga, embolcall, comèdies, tragèdies, vellum, màscares, arqueòleg.

6. INFORMACIÓ SOBRE ELS JOCS ROMANS

El joc ha esdevingut des de sempre una forma d'aprenentatge, de socialització i d'apropament als costums i maneres de fer dels adults. Observant a través del temps, veiem que canvien els materials i les tecnologies, però que en perduren les formes i els conceptes.

Els jocs que fan referència als més petits, de caire musical (sonalls, picarols o xiulets) pels sons que emetien en agitar-los, captaven l'atenció de l'infant i calmaven el seu plor. Eren usats també com a protecció, amb un clar sentit màgic (amulets).

Fins als set anys, el nen i la nena disposaven de molt temps per jugar sols o en companyia, tant a casa com al carrer. Lògicament, la criatura no era aliena a la condició social i econòmica familiar. Els més humils havien d'espavilar-se des d'una edat molt primerenca. Els seus jocs i joguines devien ser improvisacions, petits objectes reaprofitats o elements de la natura amb aquest destí, que compartien amb els companys del *vicus* (barri). La simplicitat i la imaginació suplien qualsevol mancança. Per exemple, feien construccions a la sorra, arrossegaven qualsevol objecte amb un cordill, inventaven instruments musicals, jugaven amb uns ossets, amb pedretes, corrien, es perseguïen, feien rebotar les pedres al riu o feien navegar un tros de fusta, construïen rais amb canyes o bastons, dibuixaven taulers al terra i substituïen les boniques fitxes per simples pedres, etc.

En canvi, els més afavorits econòmicament posseïen una àmplia varietat i riquesa de joguines, circumscrites en la seva pràctica a l'àmbit domèstic. Podem parlar d'arrossegadors, nines, miniatures diverses, construccions, marionetes, palanques, carretes, gronxadors, cercols, bales, etc.

Hem de tenir en compte que la baixa taxa de naixements i l'alta taxa de mortaldat infantil de les classes altes romanes, dificultava disposar de germans per compartir el joc. Els pares suplien aquesta circumstància amb la compra

Juguem com jugaven els nens i les nenes de Tàrraco

d'esclaus de la mateixa edat que l'infant, amb l'objectiu d'entretenir-lo, i oferir-li companys de lleure. Sabem que també eren habituals els animals de companyia, més o menys exòtics, amb idèntica finalitat. Per exemple, la família podia tenir gossets, conills, tortugues, aus cantores o parlants, alhora que grills o escarabats, amb les seves respectives gàbies.

A partir dels set anys, però, l'horari dels petits es restringia i havia de trobar alguns moments fora de les tasques escolars. Ja s'inclinaven més pels jocs amb regles fixades i de participació, és a dir, d'una major complexitat conceptual i de psicomotricitat més fina. Començava a practicar els jocs de pilota, de tocar i parar, els io-ios, les baldufes, les endevinalles, les monedes, els patinets, els salts amb la corda, les nous, els jocs de rol o de simulació, 3 en ratlla, etc.

En entrar en la joventut, el nois optaven per jocs més propers a l'esport, aquells que els ajudaven en el seu desenvolupament físic, en la disciplina i que els preparaven millor per a la vida adulta. Així doncs, practicaven la natació, l'esgrima, el llançament de disc i de javelina, les curses, les lluites, l'equitació, la caça i la pesca. Sovint, aquestes activitats formaven part de la pròpia educació de l'adolescent, al qual se l'inculcava un esperit competitiu que, de vegades, es barrejava amb una forta càrrega de violència, per tal de preparar-los per a la vida militar.

En aquesta edat, no era gaire habitual la pràctica d'esports per part de les noies, que ja anaven més encaminades a preparar-se per la vida marital i familiar.

Els adults, en el seu temps lliure, seguien interessats per alguns dels jocs de les etapes anteriors. Ara bé, els específicament d'adults o ja d'ancians es caracteritzaven per un major grau de dificultat intel·lectual, pel repòs i per la pràctica de les apostes, a les quals les dones eren força refusades.

Els diferents rols socials i les condicions físiques configuraven la diversificació dels jocs i de les joguines per sexes. Per tant, l'adscripció de les funcions tradicionalment destinades a cada gènere s'aprenien des del món del joc i de la

transmissió oral i vivencial familiar. Els nens i les nenes practicaven amb les joguines allò que s'esperava d'ells en fer-se grans.

Les nenes aprenien les bases de la maternitat, a través de les seves nines i se'ls inculcava el fet de prendre cura de les tasques domèstiques, amb els jocs de les casetes i de les cuinetes i amb tot l'aixovar que els pertocava. En definitiva, els jocs servien per afirmar-ne la feminitat i la dependència clara al món dels homes, en una posició de segon pla.

Els nens, en canvi, assolien la seva masculinitat a partir d'uns jocs més durs, que els ajudaven a desenvolupar la força, la disciplina, el caràcter, el domini d'ells mateixos, per encaminar-los, segons la classe social, a tasques d'exercici físic o intel·lectual, a realitzar un ofici manual, dedicar-se a la política o a lluitar.

Els jocs romans que podem conèixer i practicar a la jornada els hem classificat en vuit categories. A cada una de les categories correspon un color: és el color del gomet que els infants aniran enganxant als passaports a mesura que vagin gaudint dels jocs.

És interessant que durant el matí els nois i noies gaudeixin de jocs de totes les tipologies.

a) Jocs d'imitació dels adults (gomet groc):

Els infants reproduïen aspectes de la vida dels adults per preparar-se per a les tasques del futur, pel que fa referència a la vida domèstica i professional (en la construcció de cases, granges, nines, comprar i vendre), a l'aspecte personal (els vestits, el maquillatge, el pentinat i les joies), els transports (carros, vaixells, cavalls...) i els jocs de rol (simular lluites de gladiadors o de soldats, fer d'emperador o de jutge...).

b) Jocs motrius (gomet taronja) es realitzen amb cordes, palanques, xanques, cèrcols, disc, arc, catapultes, pilotes, salts, carreres, boxa, etc., per tal d'afavorir l'equilibri, la força, la punteria i la resistència.

c) Jocs d'habilitat manual (gomet vermell) i desenvolupen la precisió, la rapidesa i la coordinació, mitjançant diferents objectes com les nous, les

Juguem com jugaven els nens i les nenes de Tàrraco

bales, els ossets, els bastonets, les monedes, les baldufes, el io-io o els estels.

d) Jocs sensorials i artístics (gomet blau), que es gaudeixen a través de la veu , el tacte, ocultant la visió, o de jocs artístics, plàstics i musicals.

e) Jocs intel·lectuals (gomet verd):

Que faciliten el pensament, gràcies als jocs de taula, la resolució de puzles i les bromes.

f) Jocs d'atzar (gomet rosa):

Centrats en la sort, especialment amb els daus, les monedes, les ballarugues o les tabes, i l'endevinació.

g) Reconstruccions (gomet lila):

Permeten reproduir ambients o situacions que es desenvolupaven dos mil·lennis enrere.

h) Representacions (gomet marró):

Desenvolupen l'expressió teatral i l'alumnat es posa en el paper del personatge que fa una o altra acció.

7. INFORMACIÓ SOBRE EL TEATRE ROMÀ

Construït en època de l'emperador August (S I ac) sobre les restes d'uns possibles magatzems portuaris, l'edifici es va anar ampliant i utilitzant fins al final del segle II, moment en què va deixar de funcionar com a teatre i va ser destinat a altres usos. Redescobert al final del segle XIX, va patir importants destruccions en el decurs del segle XX. Els historiadors del final del segle XIX encara van poder descriure unes estructures prou ben conservades de la graderia de l'edifici. Excavacions dutes a terme el 1919 van posar de manifest la monumentalitat arquitectònica i decorativa del teatre romà. Malgrat això, el solar fou ocupat per diverses instal·lacions industrials –oleícoles i vinícoles– encetant-se així un procés que va determinar la destrucció d'una part important de les estructures fins aleshores conservades.^[2]

Juguem com jugaven els nens i les nenes de Tàrraco

Als anys 70 del segle XX, els terrenys van ser adquirits per empreses constructores. Les excavacions arqueològiques endegades l'any 1974, prèvies a l'execució del projecte previst, portaren a descobrir l'hemicicle central (*orchestra*), l'escenari (*proscenium*), la façana escènica (*scaenae frons*) i les primeres cinc grades de la graderia (*cavea*), dues de les tres escales (*scalaria*) que la dividien en sectors (*cunei*), així com estàtues i elements arquitectònics (capitells, cornises,...) corresponents a la decoració de la façana escènica. L'escenari s'alçava encara. La resta de l'edifici havia estat ja destruït.^[2]

S'han conservat part de les cinc primeres files de la part baixa de la càvea (ima cavea), entorn de l'orchestra, i dues de les tres escales (*scalaria*) que la dividien en sectors (*cunei*). L'escenari (*proscenium*) s'alçava sobre un pòdium (*pulpitum*) decorat amb exedres, estava presidit, al fons, per una façana monumental (*frons scaenae*) esplèndidament ornamentada amb columnes, capitells, frisos, escultures i inscripcions.

La campanya ciutadana “Salvem el teatre romà” va aconseguir aturar el projecte de construcció privat i forçar a l'expropiació del solar, un procés que es va perllongar més de 30 anys. Va ser declarat Patrimoni Mundial l'any 2000 junt amb els altres monuments del conjunt arqueològic de Tarragona. Actualment es troba en procés de restauració. Dins d'aquest procés, l'any 2010 es va portar a terme una primera fase amb la neteja i arranament del solar, la construcció d'un mirador informatiu i l'actuació sobre la tanca, en col·laboració amb l'Escola d'Art i Disseny de Tarragona de la Diputació de Tarragona.^[2]

Font d'informació: *Viquipèdia*

8. INFORMACIÓ SOBRE EL FÒRUM DE LA COLÒNIA

El Fòrum de la Colònia va ser el centre neuràlgic de Tàrraco. Els carrers principals hi conduïen i s'hi concentrava tota l'activitat pública de la ciutat, per la qual cosa es va convertir en un punt de trobada i de reunió de les elits locals. A més, s'hi va desenvolupar tota l'activitat administrativa. Va ser, en definitiva, el cor de la vida social i política de la colònia.

S'ha documentat una primera plaça construïda en època republicana i presidida pel temple dedicat a la tríada capitolina: Júpiter, Juno i Minerva. Possiblement, aquest espai estava envoltat per porticats.

En època augustiana, amb la construcció del teatre, la plaça va sofrir una primera transformació obrint-se al mur de tancament de la graderia o cavea.

Finalment, en època tiberiana es va construir una nova plaça pública annexa (forum adiectum), sobreelevada respecte de la primera plaça. Aquest nou fòrum estava presidit per una basílica de tres naus, una de les quals s'obria a una nova plaça porticada per tres dels seus costats. El porticat del costat sur se sustentava sobre un criptopòrtic documentat en recents excavacions realitzades al carrer Gasòmetre.

El Fòrum local estava situat a la part baixa de la ciutat romana, dins l'àrea residencial, a mig camí entre l'espai administratiu provincial i el port. Actualment es troba delimitat pels carrers Cardenal Cervantes, Lleida i Gasòmetre.

Font d'informació: *Museu d'Història de Tarragona*

9. INFORMACIÓ SOBRE LES TERMES

Al carrer Sant Miquel número 33 de Tarragona hi ha un conjunt termal públic d'època romana (segles III_V dC).

Es tracta d'un edifici relativament ben conservat, que manté els paviments –entre els quals destaca un mosaic de tema de muralla i laberint (...) No se sap amb certesa qui el va manar construir (un mecenes local?, un emperador?)...però, en tot cas, va fer-ho seguint el model d'aquesta mena d'espais lúdics.

A partir del tram excavat es va estimar que aquest conjunt podia abarcar una superfície de 3.000m², dels quals serien visibles un terç.

L'espai on es van aixecar aquestes termes havia estat ocupat anteriorment per magatzems vinculats a la dinàmica portuària d'aquesta zona baixa de la ciutat.

Després del període d'excabacions (de 1994 a 1998) el monument fou cobert de grava i protegit, i també s'efectuà l'expropiació del solar, atesa la importància de la troballa.

Font d'informació: *Tarraco. Guia Arqueològica. Reial Societat Arqueològica Tarraconense. Article de Cristòfor Salom Garreta.*

10. SOLUCIONARI

Aquest document el trobareu penjat a la nostra pàgina web. Inclourà les respostes a les activitats proposades al vostre alumnat.

11. ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

Podem usar el cartell com un element motivador i d'anàlisi de diferents aspectes sobre el món romà en general, i del joc en concret. Aconsellem aprofitar l'ocasió per treballar temes diversos sobre l'antiguitat. Podem aprofundir-hi, per mitjà de l'activitat proposada des del CdA: 3. *Tàrraco, la ciutat romana*, la qual ens dona tot un seguit de recursos sobre Roma, amb fulls monogràfics, i ens apropa a la vida quotidiana i als monuments de la ciutat.

Així mateix, comptem amb un nombrós material dirigit als alumnes de CS, com per exemple:

- 2. *Juguem com jugaven les nenes i els nens romans de Tàrraco.*
- 5. *L'amfiteatre.*
- 6. *Les muralles.*
- 8. *El Museu Nacional Arqueològic de Tarragona.*
- 11. *L'aqüeducte romà de Tàrraco.*
- 13. *El circ.*
- 14. *El Pretori.*

- 15. *La necròpolis.*
- 21. *De l'ou a la poma.*
- 24. *La maqueta de Tàrraco.*
- 47. *Roma en miniatura.*
- 48. *Roma a la moda.*
- 49. *Roma a l'escola.*
- 54. *Joc de la Tarragona romana.*
- 63. *Tàrraco arriba a l'escola o a l'institut.*

Podeu consultar el material a la nostra pàgina web (www.cat/cda-tarragona/, en l'apartat de **Publicacions**), on es troben moltes de les nostres publicacions en format PDF, per tal d'imprimir-les, així com els solucionaris per al professorat.

El tutor té la capacitat de triar aquells aspectes que consideri més adequats, segons el perfil, els interessos i la motivació dels seus alumnes. En qualsevol cas, els nois/es gaudiran d'uns materials que els serviran per apropar-se el màxim possible a la seva ciutat i al seu passat.

Per aquesta edició hem elaborat un quadern amb 11 exercicis, ideals per treballar individualment o bé en petit grup de dos o tres alumnes. Molts d'ells incentiven l'observació minuciosa del cartell, que il·lustra de forma divertida, però rigorosa, com seria la vida quotidiana romana, centrada enguany la quotidianitat viscuda entre en el Fòrum de la Colònia i el Teatre Romà de la ciutat.

La temàtica dels jocs ajuda a apropar els nens i les nenes a la jornada i, especialment, al coneixement del món clàssic i de la nostra ciutat.

En aquest context, proposem usar el material didàctic tenint en compte:

- L'orientació que hem de fer als alumnes en l'observació, ajudant-los a ser pacients i sistemàtics.
- L'anàlisi i la deducció dels conceptes que hi apareixen, cal incentivar-los el raonament a fi d'extreure les conclusions pertinents.
- La comparativa temporal, entre l'ara i l'abans. Caldrà que tinguin clars els conceptes cronològics (de fa 2000 anys) i, així mateix, puguin adonar-se dels canvis i les permanències en relació als jocs i les joguines, però també del vestuari, l'arquitectura, l'oci, la tecnologia, els materials...

aspectes que podem constatar de forma senzilla però visual, a partir del cartell.

- Que el disseny és molt obert, de tal manera que s'hi poden incorporar tots aquells aspectes que el docent consideri més adequats, a fi d'incentivar i motivar l'alumnat. Un recurs interessant a usar pot ser la recerca de fonts documentals per Internet, especialment d'imatges que il·lustrin les troballes arqueològiques. La inclusió de senzilles activitats lingüístiques, en la recerca d'adjectius, la lectura comprensiva i la redacció de textos breus.
- L'enteniment de com era la ciutat de Tàrraco, la identificació dels principals monuments i el coneixement de la seva importància a l'activitat. Cal recordar que cada centre decidirà què vol fer i com vol fer la proposta realitzada.

El fet que enguany apareguin al cartell el Forum de la Colònia i el Teatre convida les escoles que hi tenen un fàcil accés a desplaçar-se a les instal·lacions. Les restes del Forum configuren ja un espai visitable (el Museu d'història gestiona el seu funcionament) però a hores d'ara el Teatre només es pot contemplar des de l'exterior. Aquests mesos està en un procés històric de reconstrucció i mitjançant unes grades metàl·liques podem fer-nos una idea de les seves dimensions. Ben aviat es podrà visitar el seu interior (les visites concertades s'iniciaran durant el festival Tarraco Viva d'enguany).

Si com a escola és complicat d'anar-hi, es pot convidar les famílies a gaudir d'aquestes visites en el temps de lleure.

A continuació fem una breu síntesi de cada un dels exercicis plantejats, amb senzilles indicacions de les tasques que s'han de realitzar i del nivell de complexitat. D'aquesta manera, podem observar amb una ullada si tota la classe pot realitzar els exercicis correctament.

1. Com s'hi juga?.	Síntesi del joc i material necessari.	Raonament, economia del llenguatge, descripció. Complexitat mitjana.
2. Què necessito per jugar?.	Relació del joc amb imatge del material.	Interrelació. Senzill.
3. Cada imatge amb el seu text.	Relació de les instruccions amb la imatge del joc.	Interrelació. Senzill.
4. Quin és el meu joc?.	Unió d'una imatge un text expressat pels personatges.	Interrelació. Senzill.
5. El comerç.	Recerca i recompte	Observació acurada. Complexitat mitjana.
6. Què fan?	Identificació de la imatge amb la descripció.	Interrelació. Senzill.
7. Els cinc sentits.	Imaginació sensorial. Observació. Raonament	Ús dels sentits. Reflexió. Complexitat mitjana.
8. El Fòrum.	Lectura d'un text breu i localització d'espais.	Situació de noms en espais concrets. Complexitat mitjana.
	Anàlisi dels tipus d'activitats, observació i identificació.	Definició, observació i identificació. Complexitat mitjana.
9. El teatre.	Introducció a les restes arqueològiques. Informació sobre els espectacles teatrals i el seu desenvolupament.	Comprensió. Investigació. Selecció d'afirmacions. Complexitat mitjana.

10. Les termes.	Lectura d'informació. Compleció de frases amb vocabulari a seleccionar.	Comprensió, selecció de mots. Complexitat mitjana.
11. Les deu diferències.	Observació entre dues imatges.	Selecció de 10 diferències. Senzill.

Les activitats d'aquest quadern poden fer-se individualment, però per promoure el caràcter lúdic i sociabilitzador de la Jornada, proposem que es realitzi en grup.

A fi de resoldre les activitats grupals podem optar per:

- Cada grup realitza tot el quadern.
- Cada grup realitza un exercici.
- Dividir la classe en 4 grups i que cadascun faci algunes de les activitats´.

En acabar qualsevol de les modalitats, caldrà fer una posada en comú per tal de compartir les descobertes.

El solucionari de cada exercici no només serveix per facilitar la feina dels docents, sinó que també el podem lliurar als alumnes, d'aquesta manera, cada grup realitza l'autocorrecció de la feina feta, de manera autònoma.